

ΕΛΛΑΣ – ΒΡΑΖΙΛΙΑ: ΣΥΜΜΑΧΙΑ

Διαβάστε με προσοχή τη μετάφρασή μου ενός αποσπάσματος από το δοκίμιο του Βραζιλιάνου φιλοσόφου Ζοάο Νέτο με τίτλο: «Η Γενεαλογία της Κατεργαριάς». Πιστεύω ότι αφορά και εμάς:

«Συνηθίζεται να προβάλλει κανείς την διαφθορά σαν ένα από τα μεγαλύτερα κακά της βραζιλιάνικης κοινωνίας. Γενικώς, η κοινή γνώμη, όταν ερωτάται γύρω από αυτό το θέμα, έχει σαν προσφιλή στόχο κριτικής την τάξη των πολιτικών. Είναι όμως ταυτόχρονα περίεργο ότι μεγάλο μέρος αυτών των ίδιων ανθρώπων που αξιολογούν αρνητικά τους κοινοβουλευτικούς αντιπροσώπους τους συνηθίζει να μετέρχεται, καθημερινά, μικρά τεχνάσματα που παραβαίνουν τους ηθικούς κανόνες και, πολλές φορές μέχρι και τον νόμο. Αναφερόμαστε στο δικό μας «βραζιλιάνικο κόλπο» (jeitinho brasileiro), και στην «κατεργαριά» (malandragem), κατηγορίες που, ήδη ενσωματωμένες στην κουλτούρα μας, συνυπάρχουν δίπλα-δίπλα με τις πλέον παραδοσιακές ηθικές αξίες. Η «ηθική του κόλπου και της κατεργαριάς» συνυπάρχει, παράλληλα, με την επίσημη ηθική. Ο πολίτης που ζητάει από τους πολιτικούς την εκπλήρωση των κανόνων της παραδοσιακής ηθικής είναι ο ίδιος που χρησιμοποιεί την μέθοδο του «κόλπου» και της «κατεργαριάς». Φυσικά η ατιμία δεν αποτελεί εθνική αποκλειστικότητα. Όμως είναι ενδιαφέρον να επισημάνει κανείς την βραζιλιάνικη ιδιαιτερότητα στην αποδοχή των εννοιών «κόλπο» και «κατεργαριά» ως παραδειγματικών στοιχείων «ηθικής» δράσης. Στην χώρα μας, παραδόξως, εξυμνούνται ταυτόχρονα δύο τύποι φαινομενικά ασύμβατοι: ο τίμιος και ο κατεργάρης. Με αυτήν την έννοια, όπως σωστά παρατήρησε ο ανθρωπολόγος Ρενάτο ντα Σίλβα Κεϊρός, η βραζιλιάνικη κουλτούρα διαπερνάται από μία διφορούμενη ηθική, στην οποία όροι όπως «έντιμος», «διεφθαρμένος», «πανούργος», «κοροΐδο», «κατεργάρης» και «αφελής», αναμειγνύονται μέσα σε ένα συγκεχυμένο ηθικό καζάνι. Αυτός ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της κοινωνίας μας, μάς εξαναγκάζει να θέσουμε μερικά ερωτήματα: τί είναι εκείνο που έσπρωξε την βραζιλιάνικη κουλτούρα σε μια τέτοια ηθική αμφισημία; Τί κάνει την κοινωνία μας να καλλιεργεί ένα δοξαστικό της κατεργαριάς; Και ακόμα: αυτή η εξύμνηση του τύπου τού «κατεργάρη» απεδείχθη πλεονεκτική για την Βραζιλία; Συνέβαλε στην ανύψωση της κουλτούρας μας ή στον εκφυλισμό της;».

Οι απαντήσεις στα ερωτήματα που τίθενται αφήνονται στον αναγνώστη.

*Χρίστος Γούδης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Πατρών*